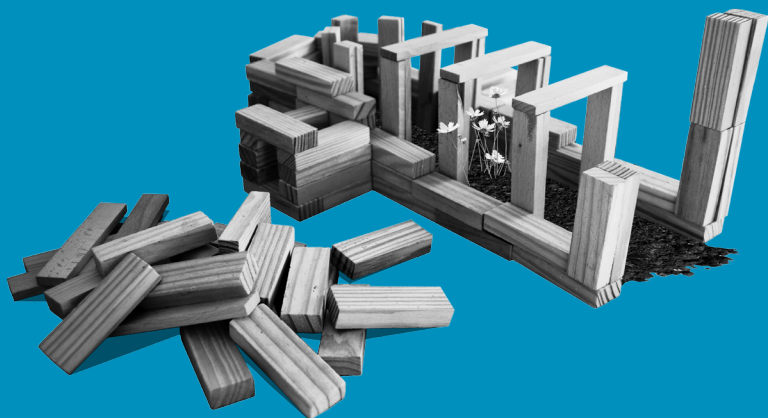

quaderns

SER CRISTIÀ A EUROPA?

Edita: Cristianisme i Justícia
Roger de Llúria, 13
08010 Barcelona
Tel.: 93 317 23 38
E-mail: info@fespinal.com
www.cristianismeijusticia.net

Dipòsit Legal: B 8326-2020
ISBN: 978-84-9730-462-7
ISSN: 2014-6574

Dibuix de la portada: Roger Torres
Edició: Santi Torres Rocaginé
Traducció: Núria García Caldes
Maquetació: Pilar Rubio Tugas
Abril 2020

Amb la col·laboració de:

SER CRISTIÀ A EUROPA?

Víctor Codina sj

INTRODUCCIÓ	3
1 LA CRISI DEL CRISTIANISME EUROPEU	6
2 MISTAGÒGIA: UNA INICIACIÓ A LA FE	13
3 SER CRISTIÀ A EUROPA: CONDICIONS DE POSSIBILITAT	17
CONCLUSIÓ NARRATIVA: L'ESGLÉSIA CREMADA	29
NOTES	31
QÜESTIONS PER A LA REFLEXIÓ	32

Víctor Codina. Jesuïta. Doctor en Teologia. Des de 1982 fins al 2018 va residir a Bolívia on ha estat professor de teologia a la Universitat Catòlica Bolívia de Cochabamba alternant amb el treball pastoral en barris populars. Ha publicat amb Cristianisme i Justícia: *Lluís Espinal, un català màrtir de la justícia* (Quadern nº 2, gener 1984); *Acollir o refusar el clam de l'explotat* (Quadern núm. 23, abril 1988); *Lluís Espinal: Gastar la vida pels altres* (Quadern núm. 64, març 1995); *Fa 50 anys hi va haver un concili* (Quadern núm. 182, desembre 2012).

El 1985, quan era a Oruro, Bolívia, vaig publicar el fullet *Ser cristià a l'Amèrica Llatina*, que va tenir molta difusió arreu d'aquests països. En aquest text, després d'una introducció breu en què explicava que ser cristià no consisteix simplement a creure en Déu o a fer el bé sinó a seguir Jesús, exposava tres catecismes que reflectien tres formes del ser cristià: la tradicional de l'Església de Cristiandat, reflectida en el *Catecisme de Pius X*, amb preguntes i respostes memorístiques; l'oberta al diàleg amb el món modern del Vaticà II, de la qual el Catecisme holandès va ser una expressió notable; i l'alliberadora de l'Amèrica Llatina, després de Medellín (1968) i Puebla (1979), recollida al *Catecisme per a comunitats de base*, del bisbe Pere Casaldàliga, amb preguntes per dialogar comunitàriament.

El 2018, després de 36 anys de treballar a Bolívia, vaig tornar a Barcelona i hi vaig trobar un panorama molt diferent del bolivià i del llatinoamericà, no tan sols des del punt de vista econòmic, social, polític i cultural sinó també eclesial i religiós: hi vaig trobar una crisi profunda que no només era eclesial sinó també religiosa i cristiana, en un món secularitzat i enmig d'un gran pluralisme religiós.

Concretament, des del 1981, quan va començar Cristianisme i Justícia, la situació socioeclesial d'Espanya ha

canviat de manera radical en aquests gairebé quaranta anys. Presentem algunes dades que ho il·lustren:

- El percentatge de les persones no adscrites a cap denominació religiosa ha passat d'un 8,5% el 1980 a un 27% el 2018.
- Segons alguns analistes (Pew Research Center dels EUA), Espanya és el tercer país europeu amb més abandó del cristianisme, de manera que ocupa la setzena posició en la llista dels països menys religio-

sos del món (Win/Gallup International).

- Des del 2006, el nombre de catòlics practicants s'ha reduït un 27%.
- Mentre que l'any 2000 el 75% de les bodes es van celebrar pel ritu catòlic, la xifra havia baixat a un 22% el 2018.
- S'identifica religió amb dreta o extrema dreta, com una imposició uniforme.
- Les noves generacions són cada vegada menys creients. A més, segons el sociòleg basc Javier Elzo, el percentatge de catòlics continuarà disminuint, de manera que el país passarà d'una religió sociològica a una religió de convenciment personal.

Però aquesta situació no és exclusiva d'Espanya, sinó que d'alguna manera afecta el continent europeu occidental en general, encara que amb matisos diversos segons les regions.¹

La situació espanyola és, en certa manera, peculiar: la secularització europea que ja fa anys que va avançant és més respectuosa amb l'Església catòlica en comparació amb molts sectors espanyols que manifesten el que la periodista Pilar Rahola ha qualificat com una «cristianofòbia subtil» contra l'Església i tot el que és cristià. Encara més, hi ha una mena de persecució política subtil contra tot el que és cristià: molts mitjans de comunicació fan servir els pecats de l'Església com a argument contra el cristianisme i només es fan ressò dels aspectes negatius; gairebé mai dels positius.

També és molt perillosa la reacció enfront de l'actual situació de l'extrema dreta eclesial que pretén tornar als

anys cinquanta com si fossin els propietaris del cristianisme (deformat i poc cristià), és a dir als anys de la cristianitat espanyola anteriors al Vaticà II. I això no fa sinó reforçar la cristianofòbia.

Per tant, tot el que aquí es digui d'Europa caldrà que passi pel sedàs del context socioreligiós de cada país. No pretenem fer un estudi socioreligiós de la situació europea sinó oferir una reflexió teologicopastoral de les constants i les tendències emergents en el context europeu.

Amb aquestes limitacions, ja no es tracta de preguntar-nos com ser cristià avui en el món europeu occidental sinó de preguntar-nos més radicalment si té sentit i és possible ser cristià, i sobretot cristiana, en l'Europa actual. El problema no és només pastoral i eclesial («una altra Església és possible») sinó molt més radical: és un problema de creença en Déu i de fe en Jesús.

El que sembla clar és que avui no es pot ser cristià a Europa només per tradició o per cultura, sinó per una convicció personal i lliure. No n'hi ha prou a haver estat batejats quan érem petits. Cal passar d'un cristianisme de quantitat a un altre de qualitat.

En aquesta situació, és a dir el món secularitzat d'avui, ¿pot oferir l'Església un camí cap a Déu i cap a Crist?

Pel que fa a una opció personal creient, segurament hi pot ajudar la possibilitat d'una nova iniciació cristiana, que, per a alguns, sobretot per als joves, potser seria una iniciació del tot nova, la primera iniciació, mentre que, per a d'altres, la majoria, seria una reiniciació en un context personal i històric diferent de la primera iniciació. I és per això que és millor parlar

de “reiniciació”, perquè ambdós casos, tant en el seu contingut com en la seva orientació, seran molt diferents de la iniciació cristiana tradicional.

Actualment, no es pot començar amb discussions teòriques o dogmàtiques sobre l'Església i el cristianisme; cal començar per anunciar el missatge de l'Evangelí (en termes clàssics, el *kerigma*); no es pot començar des de les lleis i la moral, sinó des de l'espiritualitat, la consciència i el discerniment; no es pot proposar una pastoral de conservació, sinó de missió i d'obertura evangelitzadora.

La cèlebre pregunta que l'*abbé* H. Godin va llançar fa 75 anys sobre si França era un país de missió, ara pot estendre's a tot l'Europa occidental.² A aquesta nova situació va intentar donar resposta Pau VI interrogant-se sobre l'evangelització del món d'avui

(*Evangelii nuntiandi*), i Francesc ho fa en la seva exhortació pastoral sobre l'alegria de l'Evangelí (*Evangelii gaudium*), que si fa no fa és el full de ruta del seu pontificat.

En aquest quadern, després d'una breu exposició sobre la crisi del cristianisme europeu, un tema ja molt estudiat, intentaré modestament obrir camins cap a una nova iniciació cristiana.

Soc conscient que el diagnòstic socioreligiós és més fàcil que la terapèutica pastoral i espiritual. Aquest quadern no tindrà segurament l'acceptació i la difusió que el que vaig escriure a Bolívia el 1983; serà més polèmic.

En tot cas, la llarga estada que he fet en països pobres del Sud pot ajudar a donar a la reiniciació una perspectiva des de baix, des dels pobres, des de la història de la passió del poble, des de la gran majoria de la humanitat.

1 LA CRISI DEL CRISTIANISME EUROPEU

A Europa assistim a un veritable col·lapse de la fe cristiana. En relativament poques dècades, s'ha passat d'una societat europea d'arrels i de cultura cristiana a una societat en què el cristianisme és culturalment irrellevant i ha estat exculturat. Es tracta d'un hivern eclesial, en aquest cas europeu.

1.1 Hivern eclesial

Als països de tradició catòlica, la pràctica eclesial s'ha reduït vertiginosament: disminució del nombre de baptismes, de catequistes, de participants en la missa dominical, de celebracions del matrimoni eclesiàstic, d'exèquies religioses..., així com la forta crisi de la celebració personal de la penitència o la reconciliació.

En molts llocs, pràcticament només assisteixen a l'eucaristia dominical persones de la tercera edat. No és exagerat dir que arreu són les persones grans els qui conserven la fe cristiana, mentre que els seus fills, batejats i catequitzats, lentament han anat apar-

tant-se de l'Església oficial, i els nets moltes vegades no han estat batejats ni saben què significa el cristianisme. La transmissió de la fe cristiana ha quedat interrompuda i els conceptes tradicionals cristians estan buits de significat, el fet és que no es poden comunicar a les noves generacions.

Una gran part de la joventut europea viu al marge de tota institució i, en moltíssims casos, al marge d'Església. L'Església s'ha convertit en una secta petita i estranya.

Aquesta situació també es reflecteix en les vocacions al ministeri ordenat i a la vida consagrada, que han disminuït notablement, de manera que hi ha unes piràmides demogràfiques invertides:

molta gent gran a dalt i una base de joves molt petita. Les infermeries religioses i les cases de retir per al clergat jubilat són plenes d'ancians, mentre que molts seminaris i noviciats estan gairebé buits. Aquesta disminució de vocacions al ministeri i a la vida religiosa és un símptoma més de la crisi religiosa del món europeu occidental.

Avui torna a estar vigent la pregunta de J. M. R. Tillard: «Som els últims cristians?».

1.2 Buscar explicacions

A aquesta situació hi ha contribuït l'impacte negatiu de l'actual Església institució. Mentre que el Vaticà I afirmava que l'Església, per la seva santedat i la seva difusió, constituïa un gran signe de credibilitat, per a molts l'Església d'avui en dia constitueix el major obstacle per a la fe:

- Als recents escàndols de l'economia vaticana i de pederàstia per part de membres representatius de l'Església, s'hi afegeixen moltes vegades el poc estil evangèlic de les estructures eclesials de govern (autoritarisme, abús de poder, centralisme, allunyament del poble senzill...), una jerarquia patriarcal formada exclusivament per homes cèlibes, allunyament del laïcat –sobretot de les dones–, clericalisme –una vertadera lepra de l'Església (papa Francesc)– i una estructura perversa (C. Schickendantz).
- Desfasament teològic i cultural de doctrina i dogmes, amb unes formulacions que responen més a mentalitats hel·lèniques que semí-

tiques i, en tot cas, certament molt distanciades de la mentalitat moderna i postmoderna.

- Una moral legalista i casuística, descendent, estructurada des d'una antropologia dualista, premoderna i poc personalista, molt centrada en la sexualitat, que utilitza la pastoral del pecat i de la por del càstig per mantenir el poble captiu en l'Església.
- Una litúrgia que, encara que després del Vaticà II hagi passat del llatí a la llengua del poble, per a una gran majoria de fidels resulta intel·ligible, clerical, poc participada i poc comunitària, excessivament racional i escassament festiva, molt allunyada del poble.
- El baptisme d'infants segueix constituint la forma habitual d'iniciació cristiana establerta pel dret canònic i el Catecisme de l'Església catòlica, quan la societat ja no és sociològicament cristiana i el baptisme sovint hi ha perdut el sentit.

Així, per a moltes persones, el cristianisme i l'Església suposen un *dèjà vu*, quelcom ja conegut i en desús, desgastat, retirat al bagul dels trastos vells; més encara, per a alguns és la personificació de tot el pitjor de la nostra cultura: repressió, afany de poder, inquisició, censura, control, masclisme, moralisme, odi a la vida, sentit de culpabilitat i de pecat. Tot el que hi ha de dolent en la nostra cultura s'atribueix al cristianisme (G. Amengual).

D'altra banda, com ho afirma J. B. Metz, la vida de molts cristians europeus, en la pràctica, no es diferencia en gairebé res de la vida dels no cristians: sovint el cristianisme europeu és

burgès; la fe és només un vernís extern que no transforma la vida real. Pot fer estrany, llavors, que sobretot els joves se sentin allunyats de l'Església?

I, si és difícil ser cristià a Europa, molt més difícil és ser cristiana en una Església summament masclista que margina les dones.

1.3 Exili de Déu

Tanmateix, el més preocupant no és aquesta crisi de les esglésies europees, sinó la crisi de la imatge de Déu de la tradició judeocristiana, la conseqüència lògica de la qual és la crisi eclesial. Déu s'ha convertit en un estrany a casa nostra, un Déu aliè, distant, un Déu en l'exili (Ll. Duch).³ La modernitat i la postmodernitat han soscavat totes les certeses que es donaven per suposades.

L'ésser humà no pot ser extracultural i avui, concretament a Europa, la gent se sent envaïda per una cultura secular, pluri-religiosa, per uns paradigmes culturals i religiosos inestables.

Ha augmentat el nombre d'ateus, d'un jo del tot impermeable a Déu (Ch. Taylor); el procés de secularització ha produït una espessa barrera de ciment que és necessari perforar per suscitar un debat filosòfic o espiritual (Marie Balmory).

Sembla que l'afirmació de Karl Rahner segons la qual tot ésser humà és un possible «oient de la Paraula» ha quedat desfasada. L'actual secularització no és simplement la retirada de l'Església com a poder en la societat, ni l'eliminació de la referència a Déu o al cristianisme en la societat civil, sinó la desaparició de Déu en l'imaginari social. És un immanentisme antireligiós

o arreligiós; un humanisme tancat a qualsevol mena de transcendència.

El resultat és un jo desvinculat i omnipotent, amb tota llibertat, que no accepta cap mediació, heteronomia o dependència, amb una autonomia total, impermeable a Déu.⁴

En el món occidental europeu ha augmentat sobretot el nombre d'agnòstics i indiferents. Ja no es viu especialment l'ateisme dur, típic dels segles XIX i XX, del «Déu ha mort» sinó un desinterès per la transcendència: no interessa el que va més enllà de la vida quotidiana, la feina, els diners, el menjar, la salut, el consum, el sexe, el benestar i la seguretat d'una vellesa tranquil·la.

Segurament, el que predomina en molts ambients europeus és un materialisme cru, la bombolla de la indiferència i de la globalització en què l'economia, els mitjans de comunicació, la política i la ciutadania reflecteixen un ambient burgès.

N'hi ha prou a recórrer el centre d'importants ciutats europees com són París, Barcelona, Milà o Berlín per comprovar l'ostentació de luxe i consum que caracteritza les seves avingudes (grans hotels i restaurants, bancs, comerços d'última moda, perfumeries, joieries, teatres i cinemes, centres de cultura física, etc.). Això contrasta amb els barris perifèrics, on viu gent treballadora i senzilla, amb sous que tot just si permeten arribar a final de mes, amb contractes porqueria, habitatges hipotecats i desnonaments; situacions d'atur juvenil i migrants sense papers, gent al carrer sense sostre ni recer de cap mena.

L'ambient de la cultura dominant promou el mite d'una joventut peren-

ne, de poder i riquesa, de progrés indefinit; mitifica la tècnica i l'economia, el paradigma tecnocràtic; idolatra el capitalisme neoliberal, la natura, el cos, el sexe, el plaer, el jo i l'individualisme més exacerbat. I tot això a costa de destruir la natura i depredar la Terra, la nostra casa comuna, i alhora marginar grans sectors socials.

Europa ha passat de tenir unes arrels cristianes a ser anticristiana en els seus resultats; en altres paraules, una societat postcristiana i pagana en molts llocs, decadent en molts aspectes i molt allunyada dels prohoms cristians que van forjar la Unió Europea. Sense anar més lluny, el tancament de ports europeus a migrants africans és tot un símptoma d'aquesta mentalitat.

1.4 Desig de quelcom més

Altres autors creuen que el tema de la secularització i la dessacralització del món, la laïcització i el desencantament del món, ja no té la força de temps enrere i que, al contrari, augmenta el nombre de sectors amb un cert desig d'espiritualitat, encara que en molts casos és ambigu i exòtic.

Hi ha persones que desemboquen en una certa forma de gnosi, una recerca d'il·luminació i salvació interior, una experiència d'autosalvació, una nebulosa esotèrica *New Age*, un rebuig de la imatge tradicional de Déu. És un immanentisme antropològic, una fe tancada en el subjectivisme, una doctrina sense misteri, una espiritualitat desencarnada (*Gaudete et exultate*, 36-46).

Aquesta societat líquida, que ha perdut el sentit de la salvació i de l'es-

catologia, tampoc atreu el compromís històric per un món millor ni per l'ètica contra les injustícies. S'ha passat de la sociologia a la psicologia, de la figura mítica de Prometeu que roba el foc del sol per promoure el progrés humà a la figura de Narcís que s'enamora de la seva pròpia imatge reflectida a l'aigua.

En aquest ambient de pluralisme religiós, creix l'atracció cap a espiritualitats orientals (budisme, hinduisme, *advaita vedanta...*), pel silenci i la contemplació, pel ioga, el zen, el *mindfulness*, l'autoajuda. D'altres, impactats fortament per l'ecologia, s'adscriuen a la religió de la terra sagrada, la Gaia.⁵ I s'incrementa el nombre dels qui defensen una creença sense pertinença (en expressió de Grace Davis), una espiritualitat sense religió (Laia de Ahumada), una espiritualitat sense creences ni déus (Marià Corbí), una espiritualitat sense Déu (Comte-Sponville, F. Mayorga).⁶ A més, dins d'aquesta recerca de l'espiritualitat, hi ha sectors inquiets que, decebuts de la faramalla religiosa institucional de l'Església de Cristiandat, s'interessen en gran manera per la mística i llegeixen i estudien els místics, ja siguin cristians (Sant Joan de la Creu, el mestre Eckhart, Hildegarda de Bingen...), hindús, budistes i sufis, o bé ho fan en el marc de les religions originàries americanes.

Per comprendre aquestes postures, cal reconèixer que l'espiritualitat, que és el que pot donar vida a la religiositat de les institucions religioses, ha quedat asfixiada per dogmes, ritus i lleis. Tampoc es pot negar que en algunes d'aquestes postures més espirituals hi ha un cert elitisme que menysprea la religiositat del poble.

El teòleg J. B. Metz resumeix sintèticament el procés que s'ha anat donant últimament en molts sectors cristians de la societat europea: es va començar afirmant «Jesús sí, Església no», però el procés va seguir amb «Déu sí, Crist no»; «religió sí, Déu no»; i s'acaba afirmant «religió no però espiritualitat sí». Ara bé, de quina espiritualitat es tracta?

D'altra banda, molts contemporanis, joves i adults, més enllà de les seves conviccions espirituals o religioses (postcristians, agnòstics, indiferents, ateus...) treballen per als altres, per als pobres, per als migrants, per als desnonats i sense sostre, per als joves en atur, els ancians i deixats de banda, per a la gent del carrer. Són voluntaris d'institucions solidàries, estan compromesos amb la defensa de la dona, lluiten contra els feminicidis i el tràfic de dones, es posicionen en contra de la tortura, del canvi climàtic i l'abús i la contaminació de la Terra, treballen en educació i salut, o bé també en organitzacions a favor dels drets humans, la pau i la justícia, etc. Fins i tot hi ha persones que afirmen que no necessiten Déu, ni cap religió, ni la fe cristiana, per ser persones honrades, solidàries, justes i defensores del medi ambient.

Tot aquest gran col·lectiu que cerca, encara que no ho senti ni ho formulï, està en la direcció del Regne que Jesús predicava i potser fins i tot més del que ho estan molts dels "cristians de tota la vida".

1.5 Anar a les arrels

Quan es vol explicar la complexitat d'aquesta situació, cal acudir a una multiplicitat de causes. Vivim un can-

vi d'època profund, un nou temps axial que trenca amb tradicions mil·lenàries del passat (Karl Jaspers) –i que potser des del neolític que no havia tingut lloc.

Estem davant d'un nou paradigma amb profunds canvis científics, tècnics, informàtics, socials, econòmics, culturals, lingüístics, sexuals i polítics que, naturalment, també afecten la dimensió religiosa i espiritual: secularització, pluralisme religiós, desconcert, confusió, caos, etc.

Evidentment, la vella Església de Cristiandat –la de Constantí, les croades, la teocràcia pontificia i la inquisició, el proselitisme i la missió unida al poder colonial– ha explotat i viu una profunda agonia, encara que sigui una agonia lenta. I aquest resultat és conseqüència d'un llarg procés que neix ja amb la il·lustració i la modernitat, i del qual l'Església institucional es va mantenir al marge o en contra (Pius IX) fins a arribar al concili del Vaticà II (1962-1965) amb Joan XXIII i Pau VI.

Tots aquests canvis han afectat el que alguns anomenen «el cervell social»; és a dir, les conviccions que són fruit de l'ambient social més que d'elaboracions personals (R. M. Nogués). Així, el cristià tradicional es troba desconcertat i amb mala consciència, com si fos culpable del que ha succeït a la fe de la seva família. En realitat, el que passa és que les generacions joves viuen una altra cultura i prefereixen els concerts de *rock* multitudinaris a les celebracions litúrgiques; n'hi ha molts que no saben res sobre l'Església, ni qui és Crist ni si Déu existeix. Viuen en una altra galàxia.

Ara bé, cal afegir que aquesta crisi eclesial i religiosa occidental europea

no representa necessàriament el sentiment i el pensament de tota la humanitat. Hi ha el risc que Europa es cregui el model, el referent i el futur de tota la humanitat i es constitueixi com a tal.

Els països del Sud, Àsia, Àfrica i Amèrica Llatina, a diferència d'Europa, són profundament religiosos, seus de grans religions ancestrals i originàries que es mantenen vives enmig de canvis profunds.

Tampoc podem oblidar que, en aquest caos religiós europeu, es mantenen expressions de l'anomenada «religiositat popular», que és la fe del poble senzill i pobre, que davant possibles ambigüitats i sincretismes expressa una profunda fe en Déu, amor al Senyor crucificat, a Maria i els sants, que pelegrina a santuaris i fa processons en Setmana Santa, encén espelmes als sants preferits i confia que Déu no l'abandonarà mai. Aquesta religió del poble és un exemple de la predilecció divina pels petits, als quals han estat revelats els misteris del Regne (Lc 10,21-22; Mt 11,25-27). Malgrat les seves ambigüitats, la fe dels pobres manifesta el sentit de fe del poble cristià (LG 10).⁷ Més encara, actualment i des del Sud, amb el papa Francesc, ens arriba un aire nou a l'Església.

Com recollirem després, la riquesa i l'abundància d'Europa no és independent del procés colonial dels països europeus a Àsia, Àfrica i Amèrica. I en conseqüència podem preguntar-nos si la indiferència religiosa europea i el seu agnosticisme no es relacionen també amb una situació de pecat estructural, del colonialisme de les grans potències europees del passat i del present, de l'actual explotació de les multinacionals d'altres continents.

1.6 Una mirada esperançadora

Al cap i a la fi, diguem que aquest procés de desmitificació eclesial i religiosa, que s'estén per tota l'Europa occidental, no s'ha de veure com quelcom simplement negatiu, es pot interpretar com un signe dels temps, una crida a la conversió i un alliberament d'un cristianisme purament tradicional i automàtic, de certes formes de religiositat superficials, merament externes i convencionals, que utilitzen i manipulen la religió per a altres interessos. Pot ser un moment de gràcia, un *kairós*, per reformar moltes conviccions i institucions religioses del passat.

Els Fets dels Apòstols contenen una narració una mica estranya, però en realitat molt significativa i actual: encara que l'Esperit Sant havia impedit a Pau portar la Paraula als jueus d'Àsia i a Bitínia, aquella nit l'home té una visió mentre dorm (un macedoni li demana que vagi a salvar-los) i, després d'interpretar-ho amb el seu grup, decideixen viatjar a Macedònia convençuts que Déu els cridava a evangelitzar-los (Ac 19,6-10). De Macedònia van anar a Filipos; després, a Atenes, i, finalment, a Roma.

L'Esperit impedeix a Pau continuar predicant al món jueu i el crida a evangelitzar el món gentil i pagà. D'aquesta manera, l'Evangeli s'obre a tot el món, més enllà del judaisme.

L'Esperit tanca i obre portes. Tanca portes al passat i les obre al futur. L'Esperit sempre és desconcertant i sorprenent.

Com podem assumir aquesta crítica realitat europea i obrir-la a un futur esperançador? Com convertir-la realment en temps de gràcia, de conversió i en un nou naixement?

En expressió d'Arturo Sosa, actual Superior General de la Companyia de Jesús:

Ens proposem col·laborar amb l'Església a viure la societat secular com un signe dels temps que ofereix l'oportunitat d'una renovada presència al si de la societat humana [...]. En la societat secular madura es donen condicions per al sorgiment d'ambients favorables a processos religiosos personals, independents de la pressió social o ètnica, en els quals és possible preguntar-se en profunditat i

elegir lliurement el seguiment de Jesús, la pertinença a la comunitat eclesial i un estil de vida cristià en els àmbits social, econòmic, cultural i polític.⁸

Si en el passat va existir un cristianisme europeu molt evangèlic (Francesc, Ignasi, Teresa de Jesús, Vicenç de Paül, Teresa de Lisieux, Charles de Foucauld, Edith Stein...), que potser no podria tornar a existir avui en un altre context?

En resum, encara és possible ser cristià o cristiana a Europa, avui?

2 MISTAGÒGIA: UNA INICIACIÓ A LA FE

Abans de respondre directament a la pregunta sobre la possibilitat i la manera de ser cristià avui a Europa, voldríem proposar, com a marc global per interpretar el concepte de *mistagògia*, un terme que procedeix de l'àmbit de la història de les religions però que actualment és gairebé desconegut per a un gran nombre de persones.

2.1 Què és la mistagògia?

Segons Mircea Eliade, expert en el tema, la mistagògia és una categoria pedagògica, un aprenentatge orientat envers una esfera nova i desconeguda ja sigui cultural, social o religiosa.

La mistagògia religiosa, que és la que ara ens interessa, és una iniciació al Misteri a través d'ensenyaments orals, mites i ritus, tot plegat encaminat a transformar l'estatut religiós i existencial del qui s'inicia. Al final del procés, el neòfit gaudeix d'un estatut del tot diferent del que tenia abans de començar, perquè s'ha transformat en un altre.⁹

En la història de les religions hi ha diversos tipus de mistagògies: mis-

tagògies col·lectives (per exemple, els ritus de pubertat obligatoris per a tots els nois d'una tribu), iniciacions per entrar en alguns grups (religions místiques, sectes, grups religiosos) i iniciacions a certes vocacions individuals (líders religiosos i socials, per exemple). Tanmateix, en totes les iniciacions hi ha algunes constants:

- *Segregació*: tota iniciació suposa tallar amb l'ambient ordinari, una certa separació local, per anar a un lloc nou i desconegut. El canvi físic i geogràfic simbolitza la novetat de la vida que es començarà, perquè tota la iniciació suposa una ruptura amb la vida anterior, una conversió, un nou naixement.

- *Iniciació als mites originaris*: és una introducció a la història religiosa de la comunitat, al que va succeir en el temps primordial i que ara transmeten “els ancians” –no de manera literària, sinó oral–, de generació en generació, en tant que memòria col·lectiva del que va passar *in illo tempore*, en el temps dels orígens de la comunitat.
- *Proves i ritus iniciàtics* que constitueixen el nucli essencial de la iniciació. La seva motivació consisteix en el fet que el que s’inicia “mori” de manera simbòlica i ritual al passat, que torni al caos primordial, al punt zero, a la *tabula rasa*, per renéixer en un món diferent.

Escenes en part dramàtiques d’iniciació col·lectiva com ara desposseir de la roba el que s’inicia, tancar els joves en llocs desconeguts amb els ulls tapats, enterrar-los embolcallats en un sudari per simbolitzar un ritu funerari, fer-los passar per llocs difícils, circumcidar-los, etc. només es poden entendre des de la perspectiva d’una mort al món anterior per a un nou naixement. També les joves són iniciades al misteri de la sexualitat i de la vida per les matrones de la societat.

- *Tornar al món com una persona nova*, diferent, transformada per dins, adulta i del tot membre de la comunitat. S’usen imatges biològiques i ginecològiques: nou naixement, nounat, llavor, neòfit, infant.
- Reprenent l’exemple de les iniciacions de la pubertat, els i les joves tornen a la comunitat amb un nom i un llenguatge nous, i són reconeguts com a membres de ple dret.

2.2 La iniciació cristiana

L’Església primitiva, que va sorgir enmig d’un Imperi romà pagà i decadent, va assimilar els elements comuns a tota iniciació religiosa transformant-los radicalment des del misteri pasqual: Crist mort i ressuscitat és qui ens fa morir al passat i ens engendra a una vida nova de l’Esperit, a través de símbols i ritus sacramentals.¹⁰

En el Nou Testament, i prenent com a base elements de l’Antic o Primer Testament, es va estructurant un procés iniciàtic. En els Fets dels Apòstols en podem descobrir els elements principals:

- Evangelització o anunci de l’Evangeli (Ac 2,14-36; 8,5-12; 8,28-35)
- Fe compromesa del nou deixeble (Ac 8,12; 16,14; 16,31)
- Immersió baptismal (Ac 8,17; 19,5; 10,48)
- El do de l’Esperit (Ac 2,38; 8,26-40)
- Ingrés a l’Església (Ac 2,41-47; 4,32-37)

2.2.1 El catecumenat

Des del segle II comença a organitzar-se la iniciació cristiana que als segles III i IV s’estructurà de manera bastant uniforme a tota l’Església, malgrat les diferents tradicions de les esglésies d’Àfrica, Jerusalem, Constantinoble i Roma. És el que s’anomena *catecumenat*.

Després d’una etapa inicial anomenada *candidatura* per als qui provenien del paganisme, el catecumenat durava uns tres anys, durant els quals eren iniciats al misteri cristià i a la vida de l’Església.

En aquests tres anys de catecumenat es vivien les dimensions bàsiques de tota mistagògia:

2.2.2 La segregació

Es donava una segregació del món pagà i l'ingrés al grup dels que s'inicien o catecúmens, amb una renúncia al passat i al mal. Havien de renunciar a les professions que fossin incompatibles amb la fe cristiana: ser propietaris de cases de prostitució, ser escultors de déus pagans, etc.

2.2.3 Iniciació a les fonts de la fe cristiana

En aquesta etapa, se'ls iniciava en l'Escriptura, se'ls convidava a practicar la caritat cristiana (visitar malalts, atendre viudes i pobres) i a participar en la litúrgia de la Paraula en les celebracions eucarístiques.

El temps fort d'iniciació als "mitges originaris" de la fe cristiana, durant la Quaresma, estava a càrrec dels "ancians" (bisbes i preveres, diaques) i presentava dimensions diferents:

- Un ensenyament bíblic orientat al baptisme que desembocava en els misteris de la fe, els quals es resumien en el credo, que havien de memoritzar i professar.
- Una iniciació a l'oració i a l'espiritualitat compendiada en l'explicació i el desenvolupament del Parnostre, que calia aprendre i recitar havent passat per un examen previ.

2.2.4 Proves i ritus iniciàtics sacramentals

Abans de començar la litúrgia sacramental de la iniciació cristiana, tenia lloc una cerimònia summament simbòlica: la renúncia al mal i la professió de la fe.

Mirant a Orient, lloc de la foscor i símbol del mal i el pecat, es renunciava a Satanàs, a les pompes i a les seves obres.

Què eren les pompes? Eren els espectacles del circ pagà, en els quals no tan sols es feien curses de cavalls i quadrigues, sinó que s'expressava, i es vivia, la idolatria de les processons amb les imatges dels déus pagans, escenes d'immoralitat sexual, lluites violentes d'homes amb feres i entre gladiadors, i fins i tot l'espectacle de la mort dels màrtirs. La pompa era una estructura concreta del pecat en aquell temps i a la qual calia renunciar.

A més, renunciar al mal i al pecat anava seguit de la professió trinitària de la fe en el Pare, el Fill i l'Esperit, mirant a orient, lloc de la llum. La dimensió sacramental de la iniciació cristiana tenia lloc en la vigília pasqual, on tota l'Església celebrava litúrgicament el misteri de la mort i la resurrecció de Jesús. En aquesta celebració hi havia tres moments sacramentals:

- El baptisme és una mort ritual simbolitzada per la immersió en l'aigua del baptisteri i el sortir de l'aigua que expressa el naixement a una vida nova; aquest acte baptismal ritualitza sacramentalment la mort i la vida, la mort al pecat i el do d'una vida nova que brolla del misteri de la mort i la resurrecció de Jesús. No és el poder màgic de l'aigua el que ens salva, sinó la fe a la Pasqua del Senyor, amb qui som configurats en el baptisme (Rm 6,1-11).
- El crisma o la unció, posterior al baptisme, significa sacramentalment el do de l'Esperit que confirma i expressa que és l'Esperit del

Senyor Jesús qui ens allibera del pecat i ens dona la vida nova, així com diferents dons i carismes.

- La participació en l'eucaristia dels nounats a la fe o "neòfits", cim de la iniciació cristiana, una integració plena a la comunitat eclesial, el centre i cim de la qual és l'eucaristia.

2.2.5 *Catequesis mistagògiques*

En moltes esglésies antigues, la iniciació es completava amb unes catequesis anomenades *mistagògiques* durant la setmana de Pasqua, on s'intentava aprofundir en els misteris sacramentals ja rebuts.

A diferència de la nostra mentalitat més racionalista i utilitària, les primeres comunitats cristianes estaven convençudes que hi ha dimensions de la fe cristiana que només poden arribar a comprendre's després d'haver experimentat espiritualment el misteri cristià a través dels sacraments.

2.2.6 *Algunes conseqüències*

Quines conseqüències es poden desprendre del procés de la mistagògia, tant en la història de les religions com en la iniciació cristiana?

La primera conseqüència rau en el fet que tota iniciació suposa un llarg procés; no és quelcom immediat o instantani, sinó que es requereix temps i paciència perseverant. La segona és que aquest llarg procés no és merament racional i doctrinal, sinó vivencial i experiencial; una mort al passat i una obertura a la novetat d'una vida nova. En darrer lloc, la tercera conseqüència rau en el fet que tot això no es fa de manera individual sinó comunitària: la comunitat intervé a través dels seus ancians o preveres, representants de la comunitat, de manera que el final del procés significa la inserció a una nova comunitat, a l'Església que acull els nous cristians.

3 SER CRISTIÀ A EUROPA: CONDICIONS DE POSSIBILITAT

Proposem ara un procés iniciàtic o mistagògic per respondre a l'interrogant que demana com es pot ser cristià avui en l'Europa occidental. Si volem aplicar aquest procés mistagògic al món europeu, hem de reconèixer que ser cristià en el món occidental europeu suposa avui un llarg camí de reiniciació o d'iniciació cristiana, tant si es prové d'una tradició cristiana abandonada o desconeguda com si es procedeix d'un món ja postcristià.

I en aquest llarg procés el punt inicial no pot ser doctrinal, moral ni ritual sinó experiencial: una obertura a la Transcendència; en concret, una trobada vital amb la persona de Jesús de Natzaret, tal com apareix en els evangelis.

Un text lúcid de Benet XVI expressa bé aquesta actitud: «No es comença a ser cristià per una decisió ètica o una gran idea, sinó per la trobada amb un esdeveniment, amb una Persona, que dona un nou horitzó a la vida i, amb això, una orientació decisiva».¹¹

Per la seva banda, el 1966, Karl Rahner, després del Vaticà II i amb

una precisa intuïció d'un futur que ja havia començat llavors, va escriure:

Es necessita una mistagògia o iniciació a l'experiència religiosa que moltes persones assegurin que no poden trobar en elles mateixes [...]. Perquè l'espiritualitat del futur no es basarà ja en una convicció unànime, evident i pública, ni en un ambient religiós generalitzat, ambdós previs a les experiències i a la decisió personals. L'educació religiosa, habitual fins ara, podrà ser en endavant només un ensinistament molt secundari per a la vida religiosa institucionalitzada. La mistagògia és la

que haurà de proporcionar la vertadera «idea» de Déu partint de l'experiència que la base de l'home és l'abisme, que Déu és essencialment l'Incomprensible, que la seva incomprendibilitat, en comptes de disminuir, augmenta a mesura que se'l va coneixent millor, a mesura que Déu s'acosta a nosaltres en l'amor seu que es dona a si mateix.¹²

Ara no iniciem a la novetat de la fe; no evangelitzem —com va succeir al començament de la predicació apostòlica— una comunitat religiosa de tradició jueva. Tampoc seguim els passos dels missioners de l'Església que iniciaven en la fe els membres de grans religions gentils o paganes, com ara Pau a Atenes o Xavier a l'Índia i el Japó. Tampoc es tracta d'evangelitzar membres de religions minoritàries autòctones originàries com vam fer els primers evangelitzadors de l'Amèrica Llatina. Ara es tracta d'evangelitzar ciutadans d'una regió que ha tingut arrels i cultura cristiana, però que es troba en un context secularitzat, postcristià, plurireligiós, indiferent, agnòstic, immers en una mena d'ateisme postmodern sense el vigor dels ateismes del segle XIX, però que contamina tot l'ambient.

Com ja hem vist, avui dia una gran majoria dels ciutadans europeus viu pacíficament en una societat que va ser cristiana en els seus orígens, però que ja no ho és; una societat laica i sovint laïcista (contrària a la religió) però que posseeix grans valors humans i socials.

Per a molts joves, hagin estat o no iniciats en la fe cristiana, el cristianisme i l'Església són quelcom desconegut, estrany, una relíquia d'un passat, quelcom digne d'un museu d'antiguitats, similar als déus egipcis o grecs.

Viuen en un món secular, tècnic, científic, amb un altre llenguatge i una simbologia diferent.

Hi ha europeus que no tan sols rebutgen la fe cristiana sinó que fins i tot han apostatat i demanen ser comptats fora de l'Església. Una altra gran majoria d'europeus van ser cristians d'origen, van ser batejats i iniciats en la fe, però després van abandonar l'Església i, potser, també la fe cristiana i la creença en els valors transcendents. Tanmateix, hi ha un grup creixent de persones que va abandonar l'Església en el seu moment i possiblement també la fe, però que avui en dia està buscant alguna cosa nova, quelcom que no elimini les dimensions humanes ni espirituals positives que han viscut aquests anys, sense que això signifiqui tornar a l'Església antiga. No és una marxa enrere, és un camí cap endavant.

Si per a alguns que han viscut en un món secularitzat i postcristià, per exemple els joves, la iniciació cristiana és simplement una iniciació a la novetat de la fe cristiana que no han conegut ni viscut mai, per a molts d'altres, provinents de l'anterior tradició cristiana, la tasca és una reiniciació cristiana i no un retorn a una tradició del passat ja oblidat, sinó el descobriment de quelcom nou que doni sentit i horitzó a la seva vida.

Ara bé, tant per als uns com per als altres, hi ha passos previs i d'alguna manera comuns a tota mistagògia.

3.1 Segregació

La segregació típica de tota iniciació no s'ha d'entendre només en sentit geogràfic sinó també existencial. La trobada vital amb el Jesús de Natzaret

de l'Evangeli únicament serà de veritat per a un europeu si està estretament lligada al món dels pobres, al de les víctimes, al món del Sud que Europa ha explotat i dominat durant segles, i que avui continua dominant a través d'estructures i empreses multinacionals. La cultura del benestar i del progrés europeu té fosques arrels colonials del passat i neoliberals del present. És necessari un gir postcolonial.

Dit d'una altra manera, aquesta trobada amb Jesús de Natzaret implica una conversió no solament personal (sempre necessària), sinó també social i estructural respecte a una societat i una cultura colonial, masclista, neoliberal, amb un paradigma tecnocràtic que ha exclòs persones d'altres ètnies, cultures i orientació sexual, i que ha destruït i continua destruint la creació, la nostra casa comuna.

No ens podem acostar a Jesús des del món europeu occidental sense escoltar la veu dels pobres, dels màrtirs, dels innocents, de les víctimes de les estructures de pecat, unes víctimes el clam de les quals arriba al cel.

Com afirma el bisbe de Tànger Santiago Agrelo, no es pot ser cristià i posar filferros als murs que fereixen la carn dels germans que desitgen migrar a Europa. Tampoc si tanquem els ports als refugiats que fugen dels seus països en pasteres o barcasses pel Mediterrani. Cal sentir-se d'alguna manera avergonyit i culpable per la indiferència i la manca de compassió.

Per això cal desconfiar de tota iniciació al misteri cristià que es redueixi a una simple mística espiritual personal. La coneguda frase de Karl Rahner —«el cristià del segle XXI o serà místic o no serà cristià»— és positiva i vàlida,

però avui és insuficient si no s'explicita ni es completa afirmant que el cristià europeu del segle XXI ha de ser místic alhora que profeta, denunciar vitalment tota injustícia del passat i del present, rebutjar i apartar-se en la mesura que es pugui de les estructures de pecat que contaminen la realitat occidental (les “pompes”). O, si es vol formular des de J. B. Metz, la nostra mística ha de ser «d'ulls oberts», ha de ser record de la passió de Jesús i dels crucificats d'aquest món. No podem estar al marge de la història de passió del poble, de la seva *Leidensgeschichte*.

Sense una certa experiència vital dels horrors del món modern —tan brillant a les ciutats luxoses, en els progressos tècnics i mediàtics—, és molt difícil sentir la indignació, la compassió davant les víctimes, la necessitat de canviar el món actual. Així, mentre es visqui anestesiats en una bombolla de benestar i indiferència, no és possible obrir-se als altres i a l'Altre. No n'hi ha prou de meravellar-se davant la bellesa del paisatge nevat dels cims o extasiar-se davant la meravella de l'onatge marí o d'una gran simfonia musical, ni pacificar-se interiorment amb tècniques orientals de concentració com són el ioga o el zen. Si la contemplació és el començament de la saviesa, certa indignació crítica davant el present és necessària per obrir-se avui al Misteri real.

3.2 Obertura a la Transcendència i el Misteri

Considerant el que ja hem assenyalat, es poden aprofitar esclatxes de la realitat que ens obren al Misteri. Xavier Morlans enumera algunes d'aquestes

possibles obertures a la transcendència:¹³ l'experiència dels pares davant el naixement del seu primer fill, la valoració del món afectiu més enllà del que és racional i lògic, una actitud fiducial o d'obertura a la confiança que va més enllà de les limitacions humanes, la dimensió de la relacionalitat amb d'altres, més enllà de l'individualisme.

Però encara s'hi poden afegir altres esclatxes: a més de l'actitud de meravella davant la bellesa de la creació o de l'art, hi ha el fet de viure la indignació davant el mal del món, no tan sols la malaltia i la vellesa, sinó davant la injustícia, la guerra, la destrucció de la natura, la impunitat dels delictes, la corrupció, la mentida i l'egoisme de dirigents polítics, les víctimes d'abusos sexuals, la hipocresia de personatges amb aura religiosa... No hi haurà, llavors, justícia en el món?

Hi ha una última esclatxa, temuda i en part tabú: la mort. Què ens passarà al final de la vida?, què hi ha després?, tot s'acaba aquí?, té sentit la vida?, o és el suïcidi l'únic vàlid en resposta al mal del món?

Sense aquestes o altres obertures, interrogants, preguntes i qüestionaments, no és possible una iniciació cristiana. En realitat, no estem davant un problema o un enigma, sinó davant un Misteri, el Misteri, amb independència de com se l'anomeni: Transcendència, Absolut, Tot, U, Ésser, Causa, Déu.

3.3 Una trobada personal amb la figura de Jesús

Si certa obertura a la Transcendència ens qüestiona el sentit de la vida, la mistagògia cristiana ofereix amb goig

elements perquè aquesta Transcendència no es converteixi en quelcom difuminat i vague, sinó que es concreti en una trobada personal que pugui donar un horitzó i un sentit nou a la vida. No iniciem simplement en el pluralisme religiós i en el diàleg interreligiós –tan necessari avui–, sinó a la tradició judeocristiana.

Aquí, als “ancians” els correspon una funció molt important; és a dir, en ser testimonis de la tradició espiritual cristiana de l'Església, ofereixen una saviesa espiritual i inicien personalment en el misteri de Jesús, abans de tota referència eclesial institucional, doctrinal, moral o ritual.

En termes clàssics, es tracta d'oferir uns preàmbuls a la fe cristiana, molt concretament de presentar l'Evangeli en alguna de les seves formes. Així mateix, es tracta d'iniciar en el Jesús històric. És la iniciació als mites originaris de la tradició cristiana, al Jesús històric de Natzaret.

Una lectura pausada, meditada i orant de l'Evangeli és el camí perquè l'Esperit atregui el lector cap al misteri últim de Jesús de Natzaret, mort i ressuscitat, cap a la seva trobada espiritual, una trobada que no és merament racional sinó vital, afectiva, plena de simpatia, amb sintonia, goig interior, novetat, obertura a un estil de vida nou.

Començar per la narrativa dels evangelis sinòptics (Mateu, Marc, Lluc) pot ajudar; després, acabar amb l'Evangeli de Joan, que ens obre des del seu pròleg al misteri de Jesús, la seva filiació divina i la seva encarnació per comunicar-nos la llum i la vida. I continuar amb els Fets dels Apòstols, la història del naixement de l'Església sota la força de l'Esperit.

Això requereix un clima de silenci i d'oració. És el pas del Jesús històric al Crist de la fe, amb un coneixement intern, ple d'afecte i de compromís fins al seguiment.¹⁴

3.4 Mort i vida iniciàtica: obrir-se a la fe

Hi ha un abans i un després de la trobada amb el Senyor, és passar d'una vida satisfeta i autoreferencial a un cert buit existencial, a una obertura fosca i, d'alguna manera, mortal de l'ésser humà limitat i pecador; és l'angoixa d'un nou part, d'un nou naixement, d'una nova vida que se'ns ofereix com a gràcia i do.

Cal morir a un passat autosuficient, simplement terrenal i humà, i obrir-se a una vida nova, diferent, néixer una altra vegada, obrir-se a Algú, posar-se a les seves mans, confiar-hi. Tot és gràcia, do i atracció interior; és sentir-nos homes i dones nous des d'una experiència vital que supera tot moralisme i racionalisme, amb un goig intern que omple de llum tota l'existència i obre nous horitzons de futur.

És l'experiència dels cecs de l'Evangeli que comencen a veure-s'hi, dels malalts i atribolats que són guarits, dels pecadors que han estat perdonats, dels morts que ressusciten i tenen una nova opció de vida. No hi ha paraules per expressar aquesta experiència: alegria, goig, il·lusió, consol, llum i calor, levitat i lleugeresa interior. És l'experiència de Tomàs en tocar les nafres de Jesús i exclamar «Senyor meu i Déu meu»; és l'experiència d'Agustí d'haver trobat una bellesa sempre antiga i sempre nova; l'alegria d'Edith Stein

que descobreix, llegint d'una tirada la vida de Teresa de Jesús durant tota una nit, que «això és la veritat».

Jesús no tan sols ens ofereix una vida plenament humana amb valors com la justícia, la solidaritat, la compassió, el perdó, el compromís per un món millor sinó que ens obre a una dimensió vertical i transcendent, al misteri del Pare creador del cel i de la terra, i al do de l'Esperit. No tan sols ens humanitza, ens permet anomenar Déu Pare (Mare); és a dir, ens fa participar del misteri comunitari de la vida de Déu, ens divinitza, la qual cosa és la plenitud de la humanitat.

La resposta a aquesta trobada no ha de ser simplement racional sinó vital; no és només creure en ell, sinó creure'l a ell i obrir-nos a una realitat nova que ens supera. És passar de la mort a la vida, una vida nova de l'Esperit que ens impulsa a seguir Jesús allà on sigui que vagi, com els primers deixebles de Jesús de Natzaret.

Aquesta fe no deixa de ser una aposta (Pascal), com també ho és la increència; no elimina dubtes, sinó que ens obre a «la meravellosa inseguretat de la fe» (Marcel Légaut).

3.5 El descobriment gradual de la dimensió eclesial de la fe

Aquest llarg procés de trobada joiosa de Jesús ens condueix a reconèixer que ha estat una comunitat cristiana la que ens ha ofert la memòria de Jesús a través dels evangelis i que, gràcies a la seva comunitat, que és l'Església, hem arribat a trobar-nos amb ell, transmès per la tradició eclesial dels seus testimonis, els sants antics i contemporà-

nis; és a dir, els “ancians” de la iniciació cristiana.

El seguiment de Jesús és personal però no individual; és comunitari, és formar part d'una comunitat que des del poble d'Israel ha caminat fins a la Pasqua de Jesús i ha orientat la seva vida al voltant del misteri de Jesús.

L'Església és el poble de Déu que camina conjuntament, sinodalment, cap al Regne moguda per l'Esperit de Jesús. No estem sols perquè formem el Poble de Déu, una comunitat, una comunitat humana i divina, santa i pecadora, casta i prostituta en afirmació patristica, que contínuament necessita accedir a la misericòrdia divina i començar una altra vegada. També és l'Església de Pere que va negar Jesús, de Pau que, en perseguir els cristians, perseguia Jesús. Però és l'Església de l'Esperit que dona seguiment a la missió de Jesús cap al Regne i que mai l'abandona.

Cal descobrir la dimensió profundament espiritual i mística de l'Església, que no és simplement organització i burocràcia, ni s'identifica amb els seus líders jeràrquics, sinó que és una Pentecosta permanent, imatge de la comunitat Trinitària, Poble de Déu i Cos de Jesús en la història, Temple de l'Esperit. Per això, és un engany voler seguir Jesús al marge de l'Església i, per això mateix, el seguiment de Jesús comença amb la celebració sacramental del baptisme, inserció en el misteri pasqual de la mort i resurrecció de Jesús com a punt d'entrada en la comunitat eclesial. I això no només per la llei sociològica que afirma que tot carisma necessita una certa institucionalització per romandre en el temps. Es tracta de veure l'Església des de la fe, com

el cos històric i real de Jesús, la seva imatge i sagrament, la seva presència viva en la història.

3.6 Una vida nova

Si el que s'inicia no ha estat batejat, és el moment de disposar-se a rebre el baptisme, enriquit amb el do de l'Esperit en la confirmació i de participar de l'Eucaristia. Si aquesta persona, en canvi, és un cristià “vell” que retorna a la fe i a l'Església, n'hi haurà prou d'actualitzar els sagraments d'iniciació cristiana que li van donar vida i fer de l'eucaristia el centre de la seva vida eclesial.

L'eucaristia no és simplement una obligació o un ritu social, és el centre de la vida cristiana; sense eucaristia no hi ha Església perquè el nucli de l'Església és el misteri pasqual que s'actualitza i celebra en l'eucaristia, sobretot dominical. S'anticipa el banquet del Regne i es troba la força per poder viure la fe en la vida quotidiana. Els primers cristians afirmaven que no podien viure sense eucaristia i estaven disposats a morir abans que renunciar a aquesta profunda convicció de fe, a l'eucaristia dominical.

Tant en el cas d'una primera iniciació en la fe com d'una reiniciació i retorn a la fe cristiana i eclesial en el cas d'«antics alumnes del cristianisme» i «creients en l'exili i la diàspora», es tracta de començar una vida nova, de prendre's seriosament l'ésser cristians en l'Europa d'avui, en el món occidental. També cal actualitzar des de la fe les renúncies baptismals de la primera tradició del catecumenat cristià al pecat, al mal i a les estructures de pecat.

Avui en dia suposa renunciar a la injustícia, la insolidaritat, la corrupció, el masclisme, la destrucció de la natura, la violència i l'armamentisme, el racisme, el consumisme, la idolatria dels diners i l'anestèsia social. Cal acollir els emigrants i respectar-ne la cultura i la religiositat.

I és necessària una obertura creient al misteri trinitari de Déu, al Pare creador del cel i la terra; a Jesús, el Fill encarnat a Natzaret que va passar fent el bé i va ser crucificat i ressuscitat; a l'Esperit Sant, vivificador Senyor de vida, present a l'Església i el món. Això implica un compromís pel Regne de Déu, per un món més just i la cura de la creació.

3.7 Una nova presentació de la fe

L'equivalent de les catequesis mistagògiques postbaptismals de l'Església primitiva seria la formació cristiana, bíblica, teològica, moral, litúrgica, pastoral i espiritual dels nous iniciats en un procés de formació permanent o catecumenat d'adults, però a la llum de la teologia del Vaticà II i del postconcili, molt concretament del magisteri del papa Francesc en *Evangelii gaudium*, *Laudato si'* i *Amoris laetitia*.

Cal presentar la fe en el llenguatge i cultura moderna i postmoderna d'avui amb una lectura crítica de l'escriptura i els dogmes, amb una visió diferent de la moral, l'escatologia i amb un nou estil de ser Església.¹⁵ És tota la teologia, la litúrgia, la moral i la pastoral que cal renovar des d'altres categories i paradigmes. I tot això no simplement des del despatx teològic, sinó des de la proximitat al poble pobre i deixat de

banda, des de l'escolta de les víctimes, des de la compassió.

Sintetitzant de manera esquemàtica alguna d'aquestes propostes, que hauran de ser explicitades, podem assenyalar uns quants punts conflictius que avui han de ser aclarits:

- És necessària la introducció a una lectura de l'Escriptura, tant de l'Antic com del Nou Testament, que no sigui literalista ni fonamentalista, sinó que tingui en compte els avenços de l'exegesi crítica històrica, els gèneres literaris, els ensenyaments de *Dei Verbum* i altres documents bíblics del magisteri eclesial. La fe no s'oposa a la raó; és necessari un diàleg entre la fe i la ciència moderna.
- La cristologia ha de començar des de sota, des de l'acostament a Jesús de Natzaret per obrir-se al misteri Pascual de la seva divinitat i la seva revelació trinitària, i no considerar l'encarnació simplement com el remei al pecat ("oh, feliç culpa"), sinó com a part central de projecte creador del Pare que, a través de Jesús i l'Esperit, vol comunicar la seva vida i el seu amor a la humanitat i al món.
- La mort de Jesús a la creu no és fruit de la venjança de l'honor del Pare ofès pel pecat humà, que exigeix la reparació infinita de la sagrant mort del Fill a la creu, sinó fruit de l'amor i l'entrega de Jesús a la humanitat, de la seva proexistència històrica, al servei del Regne de Déu, del projecte amorós del Pare.
- Més encara, com ho afirma Màxim el Confessor: el Pare, en veure Jesús ressuscitat, va poder dir: «per

això he creat el món». El Ressuscitat és l'alfa i l'omega, el principi i la fi de la creació, primícia d'una nova humanitat, del nou cel i la nova terra de la transfiguració del cosmos, del Regne escatològic.

- Passar d'una visió del Pare totpoderós i omnipotent a una teologia del Déu Pare-Mare, misericordiós i amor, creador del cel i de la terra –que vol que conservem la creació i la desenvolupem dins els límits del respecte i la justícia–, i que ha enviat el seu Fill en la humilitat de la nostra carn i del nostre món per comunicar-nos la seva vida.
- Enfront del silenci teològic i pastoral sobre l'Esperit Sant, proposar una teologia de l'Esperit com a Senyor i dador de vida, que vivifica i dinamitza l'Església, i es vessa sobre tota la humanitat, no només sobre l'Església. A més, un Esperit que està present en les tradicions culturals, espirituals i religioses de tots els pobles i va transfigurant el món cap a la seva plenitud escatològica del cel nou i la terra nova.
- Obrir-se al misteri d'una Trinitat comunitat d'amor que s'autocomunica al món, veritable llar i taula de comunió i de vida, família oberta, font d'unitat, de diversitat i de goig.
- L'Església no va ser fundada pel Jesús històric com una institució religiosa estructurada, sinó que és el fruit del misteri pasqual i del do de l'Esperit del Ressuscitat, que converteix els deixebles de Jesús, símbol de les dotze tribus d'Israel, en missioners i evangelitzadors arreu del món, i els ajuda a buscar les estructures necessàries per comuni-

car la vida de Jesús a la humanitat, al llarg de la història.

- Passar d'una Església jerarcològica i clerical a una Església Poble de Déu, formada per tots els batejats, que caminen conjuntament cap al Regne de Déu. Aquesta Església avui vol ser Església en sortida, amb portes obertes, Església pobra i dels pobres, hospital de campanya, Església samaritana, profètica i pasqual, alegre i missionera, que evangelitza per la força de l'Esperit, amb pastors que fan olor d'ovella, una Església sinodal; és a dir, una Església en camí i diàleg conjunt, on tots ensenyen i aprenen.
- Explicar que el que ofèn Déu del nostre pecat és allò que danya i perjudica la persona.
- Passar d'una concepció del pecat original com a taca que tot nounat hereta des de la procreació al pecat original com el pecat del món que contamina la història i ens afecta personalment i comunitàriament, però del qual Jesús ens allibera, perquè és l'anyell de Déu que treu el pecat del món (Jn 1,29).
- Concebre el baptisme no com el fet de rentar una taca original, sinó com la inserció en el misteri pasqual de Jesús, que és el que treu el pecat del món i ens dona el seu Esperit perquè a través de l'ingrés en la comunitat eclesial puguem viure una vida plena i treballem per al Regne de Déu.
- Encara que el baptisme infantil té sentit perquè expressa la prioritat de la gràcia de Déu i la fe de l'Església, en el món europeu postcristià d'avui i en l'actual agonia de l'Església de Cristiandat, hauria

d'oferir-se la possibilitat de baptisme i fins i tot d'afavorir-lo en el cas de persones adultes que, prèviament catequitzades, puguin assumir lliurement i amb maduresa la seva fe a l'Església.

- L'eucaristia no es pot centrar únicament en la dimensió de la presència del Senyor i en el record de la seva passió, ha d'assumir la dimensió de la presència pasqual del Resuscitat i reconèixer que el símbol central de l'eucaristia és el convit o sopar del Senyor, en què la fracció del pa ens obre a la comunió amb el Senyor i amb els germans, sobretot els més necessitats. És el partit, repartir i compartir de la vida, Jesús amb nosaltres i nosaltres amb els nostres germans. Més encara, l'eucaristia posseeix una dimensió ecològica profunda: és la matèria d'aquest món que es converteix en cos i sang del Senyor anticipant el banquet del Regne, la comunió dels sants i la transfiguració del cosmos. A les dues invocacions de l'Esperit sobre el pa i sobre la comunitat, hauria d'afegir-s'hi una tercera demanant que l'Esperit transfiguri tota la creació en el cos de Crist còsmic.
- Els ministeris ordenats de l'Església no s'haurien de reduir a homes cèlibes, també s'haurien d'obrir a homes casats, ja que n'hi ha una tradició antiga, i la tradició catòlica de les Esglésies orientals, que separa celibat i presbiterat. Més encara, no hi ha arguments bíblics ni teològics seriosos que prohibeixin el ministeri ordenat a les dones, la qual cosa donaria a l'Església un rostre molt diferent.
- En l'elecció, la selecció i la formació de ministres ordenats, s'hauria de comptar amb la presència activa de tota la comunitat, que hauria de ser consultada sobretot en els nomenaments dels bisbes, com es feia en la tradició antiga.
- L'episcopat no ha de ser considerat un honor o un premi a una carrera eclesiàstica, sinó un servei pastoral al Poble de Déu, imitant el Senyor pobre i humil que va rentar els peus als seus deixebles i va donar la vida per les ovelles.
- Així com cal tornar a posar en valor la missió dels bisbes, les conferències episcopals i els sínodes, també caldria qüestionar institucions lligades al passat, com la dels cardenals i els nuncis.
- Cal revalorar la missió del Papa com a bisbe de Roma, seu martirial de Pere i Pau, que com a bisbe de Roma presideix en la caritat; però també qüestionar les adherències històriques que han convertit el papat en Cap de l'Estat Vaticà i buscar altres formes d'organització del papat i de la cúria més evangèliques i adaptades al món d'avui.
- És necessari revalorar la vida religiosa, apostòlica i contemplativa com a carisma de l'Esperit que ofereix la possibilitat d'un seguiment profètic de Jesús en el món d'avui. Un seguiment al servei dels més marginats, de la confessió profètica de la fe i de l'oferta d'espiritualitat en un món secularitzat. Així, cal revisar moltes estructures i tradicions obsoletes i treballar en estreta col·laboració amb els laics; ser més ferment que no pas ciment, des de la minoritat i la petitesa.

- És necessari repensar tota l'escatologia; és a dir, la doctrina dels anomenats *novíssims* (cel, infern...), des d'un aprofundiment del misteri pasqual del Ressuscitat i de l'esperança en el Déu Pare-Mare misericordiós, la justícia del qual és la misericòrdia que és capaç de perdonar-nos i rebre'ns al banquet del Regne, des dels últims que seran els nostres jutges.
- Per tant, cal passar d'una moral i una pastoral del pànic i de la por al càstig, d'una moral que semblava centrar-se només en la sexualitat, a una visió d'una vida cristiana responsable i oberta a l'eclesial, als pobres, al social i a l'ecològic. Una moral cridada a una contínua conversió al Senyor i als valors del Regne: la justícia, la llibertat, la igualtat, la fraternitat; una moral que tingui en compte la dignitat del santuari de la consciència personal i la necessitat del discerniment, en diàleg interdisciplinari amb l'antropologia i les ciències socials i científiques.

I, en tot aquest procés d'inculturació i diàleg intercultural, han de ser els laics, homes i dones, sobretot joves, els qui ajudin a aquesta reformulació del cristianisme i de l'Església, no per trencar amb la tradició, sinó per poder viure-la avui de manera actualitzada i renovada. Precisament el jovent que s'ha apartat de l'Església perquè la considera estranya, decadent i sense interès són els qui poden ajudar a dibuixar aquesta nova imatge d'Església. Però intentar la formació cristiana sense haver passat pel procés iniciàtic previ és perdre el temps i, alhora, resulta

contraproduent. Potser ha estat això el que ha passat en tants centres de formació cristiana i religiosa per a laics?

Ara bé, tot això, com ja hem dit, s'ha de fer en comunió, en companyia, en comunitat, en una comunitat amb altres cristians i cristianes que han redescobert la fe i que no són simplement la resta decadent d'una Església de Cristiandat en agonia. Des d'aquestes bases té sentit el diàleg ecumènic i interreligiós, enriquir-se amb tot el que tenen de positiu tradicions espirituals alienes al cristianisme, sobretot el diàleg interreligiós que, a Europa, es donarà especialment amb l'islam.

No es tracta de proselitisme, es tracta d'enriquir-se mútuament amb l'intercanvi dels dons que l'Esperit ha abocat a cristians i no cristians per col·laborar tots junts a millorar una societat justa i pacífica, i salvaguardar el planeta terra. Encara que tot això és impossible sense haver passat per aquest procés iniciàtic que hem anomenat mistagògia.

3.8 Una mistagògia: els Exercicis ignasians

Ignasi de Loiola (1491-1556) és ordinàriament apreciat pels seus dots d'organització i lideratge apostòlic, i missioner en una societat i una Església que passaven de l'ocàs de l'Edat Mitjana a un nou món modern. Tanmateix, Ignasi és en primer lloc un místic, un home de Déu obert al Misteri de la Divina majestat trinitària, un enamorat de Crist a qui vol seguir i servir en l'Església.

En l'àmbit personal, Ignasi va viure un llarg procés iniciàtic, una vertadera mistagògia en les seves diverses

etapes.¹⁶ Després d'una vida mundana i vana enmig de la cort i del món cavalleresc, experimenta una profunda segregació i ruptura del seu món anterior: ferit a Pamplona i tornat a la casa natal de Loiola, experimenta una profunda conversió llegint la vida de Crist i dels seus sants. A partir d'aquí, comença un llarg pelegrinatge que el portà de Loiola a Montserrat—on es confessa i deixa el seu vestit noble i l'espasa—i després a Manresa. Aquí viu una etapa d'oració i penitència, amb grans temptacions, fins i tot de suïcidi, però també amb grans il·luminacions espirituals, que canviaren i orientaren la seva vida cap a un nou horitzó missioner i apòstolic.

Viatja a Palestina per viure on va viure Jesús i, en no poder quedar-s'hi, comença una etapa d'estudis (Barcelona, Alcalà, Salamanca, París) per poder ajudar els altres. D'una experiència més personal va passant a una altra més comunitària: reunir companys, amics en el Senyor, per treballar a Jerusalem. En no poder viatjar, es posen a les mans del Papa, que assumeix el nou grup de la Companyia de Jesús al servei de l'Església universal.

En el llibre dels *Exercicis espirituals*, Ignasi desitja compartir amb d'altres el seu procés i experiència espiritual, la seva conversió i iniciació a la fe, la seva mistagògia. D'aquesta manera, Ignasi, que va ser iniciat pels seus confessors però sobretot per Déu mateix, es converteix en un mistagog i els Exercicis esdevenen una mistagògia per iniciar en la trobada amb Déu i en la fe cristiana.

Els Exercicis no són simplement un llibre per ser llegit ni un seguit d'instruccions doctrinals magistrals, sinó

una iniciació espiritual que recorre les diverses etapes de la mistagògia al llarg de quatre setmanes en un clima de silenci i oració.

Després d'una separació local del lloc de l'exercitant, hi ha una obertura al Misteri del Déu creador (Principi i fonament) i una crida a la conversió de vida sota la misericòrdia del Senyor Crucificat (primera setmana), per passar després a la contemplació de la vida de Jesús de Natzaret, pobre i humil des de la infància a la vida pública, passió i resurrecció (segona, tercera i quarta setmanes), sempre demanant el coneixement, l'amor i el seguiment de Jesús i del seu projecte del Regne.

Però el punt àlgid dels Exercicis és l'elecció, el moment del part com a experiència radical de mort al passat i el naixement a quelcom nou: obrir-se i estar del tot disponibles davant Déu per discernir i elegir el que Déu vol de cadascú.

Si en els Exercicis clàssics es tracta de triar l'estat de vida, actualment es tractaria de quelcom més radical: passar de la foscor, de l'agnosticisme o la negació de Déu, al Misteri que se'ns revela a través de Jesús de Natzaret.

Aquesta elecció no és simplement fruit d'una decisió ètica ni d'una lògica racional, sinó de l'atracció suau interior—el que Ignasi anomena *consolació*—, que porta a un augment de fe, amor i esperança, al goig interior i a l'alegria vital de trobar l'horitzó i el sentit de la vida, per després poder estimar i servir en tot el Senyor (contemplació per assolir amor).

Aquesta mistagògia ignasiana, acompanyada “pel qui imparteix els Exercicis”, pot ser avui dia un camí molt apte per reiniciar-se en la fe cris-

tiana, per fer aquesta conversió de la foscor i el pecat al Misteri del Déu misericordiós; però sobretot per trobar-se amb Jesús de Natzaret que porti a fer una opció de fe en el seu seguiment, des de la joiosa atracció interior de l'Esperit consolador.

Caldria completar la iniciació ignasiana dels Exercicis amb altres dimensions que, per condicionaments històrics de la seva època, no estan prou presents en els Exercicis ignasians: la dimensió còsmica i ecològica de la creació, la conversió a Déu no tan sols del pecat personal sinó també del pecat estructural, completar el tema de la

pobresa i la humiliació de Jesús amb la seva opció pels pobres, ampliar el discerniment personal al discerniment comunitari, una més gran explicitació de l'Església de Jesús i una més gran presència del misteri de l'Esperit Sant que Ignasi silencia en els Exercicis per no ser acusat d'il·luminat.

Amb aquestes limitacions, però també amb totes les seves virtualitats, l'experiència dels Exercicis, ben acompanyada per un expert, i adaptada al ritme i la situació de cada exercitant, pot ser un instrument molt vàlid –certament no l'únic– per a una reiniciació cristiana en el món d'avui.

CONCLUSIÓ NARRATIVA: L'ESGLÉSIA CREMADA

Encara tenim a la retina les imatges del terrible incendi, l'abril del 2019, de la catedral de Notre Dame a París, símbol d'art, de cultura, d'història i de la fe cristiana de França i d'Europa. Un foc devorador que va tenir un ressò mundial. Era impressionant veure caure la torre mentre el poble parisenc contemplava horroritzat la catedral cremant –algunes persones ploraven, d'altres s'havien agenollat i resaven i cantaven.

És molt comprensible la reacció de condol i de solidaritat mundial i l'interès per la seva reconstrucció, però, més enllà de les qüestions tècniques d'arquitectura i de les crítiques dels sectors populars en veure que grans fortunes havien fet ràpidament donacions importants i en canvi s'havien mostrat insensibles en resposta a altres temes socials..., apareixen alguns interrogants de fons.

La catedral de Notre Dame cremada simbolitza un tipus de societat i d'Església medieval francesa, així com d'una Europa amb profundes arrels cristianes que ja han desaparegut. Avui la situació ha canviat radicalment: França és un país de missió i l'Europa occidental viu un ràpid procés de secularització, exculturació de la fe cristiana, pluralisme religiós, indiferència, agnosticisme i un ateisme postmodern. Déu és a l'exili.

Reconstruir Notre Dame, doncs, no representa un problema merament arquitectònic: ens obliga a preguntar-nos si només volem reconstruir un monument del passat medieval de l'Església de Cristiandat del segon mil·lenni o si, en aquesta ocasió, és necessari que els cristians ens interroguem sobre el sentit de la fe cristiana en l'Europa d'avui, una Europa de gran benestar econòmic però que al mateix temps manté grans diferències socials; una Europa amb un passat colonial i un present que tanca ports i portes a l'immigrant i que ven armes a països en guerra, armes que maten infants; una Europa responsable del canvi climàtic però que no actua amb fermesa per defensar la Terra...

Reconstruir Notre Dame, en part, és adequat perquè tot sentiment cultural i religiós necessita símbols concrets

i visibles de transcendència, però no podem oblidar que l'Església no està formada per temples de pedra, sinó per les pedres vives de les comunitats cristianes seguidores de Jesús de Natzaret, que és l'únic temple de Déu, el vertader. La nova Notre Dame no s'hauria de reduir a convertir-se en un històric museu d'art i de cultura per als turistes d'arreu del món.

Així, la imatge de Notre Dame cremant m'ha fet pensar i m'ha portat el record d'altres esglésies cremades en moments de persecució o de revolució política i social. En concret, he recordat les reflexions de Joan Maragall davant l'església cremada durant la Setmana Tràgica de Barcelona, l'any 1909. Sense voler entrar en les causes i les implicacions sociopolítiques de la Setmana Tràgica (Cf. *El Pregó*, suplement d'estiu, 2009), voldria fer presents algunes intuïcions de l'article de Maragall que encara avui semblen actuals.

Quan el poeta i creient va acudir un diumenge a una església que havia estat incendiada i cremada, segurament del barri de Gràcia, va escriure:

Jo mai havia sentit una Missa com aquella. La volta de l'església esfondrada, les parets fumades i escrotonades, els altars destruïts, absents, sobretot aquell gran buit negre on havia estat l'altar major, el terra invisible sota la pols dels enderrocs, cap banc per seure, i tothom dret o agenollat davant una taula de fusta amb un crucifix al damunt, i un bon raig de sol entrant pel forat de la volta, amb una multitud de mosques ballant a la llum crua que il·luminava tota l'església i feia semblar que sentíem la Missa al mig del carrer...

A Maragall, aquella missa després de la violència anticlerical de la Setmana Tràgica li sembla nova, un racó de les catacumbes dels primers cristians. Pensa que la missa sempre hauria de ser així: una porta oberta als pobres, als oprimits, als desesperats, als qui odien, per als quals va ser fundada l'Església, i no tancada ni «enriquida per dins, emparada pels rics i poderosos que van a adormir el seu cor en la pau de les tenebres». El foc ha purificat l'Església, ha restaurat el Crist a casa seva. Entrant en aquesta església cremada es pot trobar Crist, que és veritat i vida. No cal reedificar-la, ni posar-hi portes ben revestides de ferro, ni demanar la protecció de l'Estat...

Cal llegir tot l'article de Maragall, que va rebre la felicitació i el vistiplau del Dr. Torras i Bages, bisbe de Vic, el qual el va exhortar a no callar.

No es pot establir un paral·lelisme fàcil entre la Notre Dame cremada i l'església cremada durant la Setmana Tràgica de Barcelona, però és vàlida la intuïció de Maragall de no reconstruir l'Església anterior, sinó d'aprofitar l'ocasió no per restaurar l'Església, però sí per reformar-la. L'Església europea s'ha de purificar i ha de demanar perdó pels seus pecats: croades, inquisició, colonialisme, patriarcalisme i clericalisme, divisió entre cristians, abusos sexuals, aliances amb els rics, etc., i convertir-se a l'Església de l'Evangelí, a l'Església de Jesús de Natzaret, a l'Església del poble de Déu i comunitat del Vaticà II, l'Església del papa Francesc: una Església pobra i amb els pobres, en sortida, hospital de campanya, joiosa i pasqual, misericordiosa, que té cura de la Terra i comunica a tothom l'alegria de l'Evangelí.

1. A Catalunya, la situació també és molt crítica. Cfr. NOGUÉS, Ramon M. (2018), «Quin futur té la religió a casa nostra?», *El Pregó*, núm. 558, pàg. 1-9; CODINA I MAS, Pere (2018), «Els nostres fills no segueixen», *El Pregó*, núm. 558, pàg. 10-39.
2. GODIN, Henri i DANIEL, Yvan (1943). *France pays de mission?*, París: Le Cerf.
3. DUCH, Lluís (2007). *L'exili de Déu*, Barcelona: Fragmenta Editorial.
4. TAYLOR, Charles (2014-2015). *La era secular*, Barcelona: Gedisa.
5. SEQUEIROS, Leandro (2019). «50 años de la teoría “Gaia” en el centenario del nacimiento de James Lovelock (1919-2019)», *Razón y Fe*, núm. 1439, pàg. 335-346.
6. GARCÍA MOURELO, Santiago (2019). «Búsqueda de una espiritualidad sin Dios», *Razón y Fe*, núm. 1439, pàg. 312-322. S'hi citen obres com la de JAGER, Willigis (2002), *La ola es el mar*, Bilbao: Desclee de Brouwer i la de MELLONI, Javier i COBO, Josep (2017), *Déu sense Déu. Una confrontació*, Barcelona: Fragmenta.
7. Cfr. CODINA, Víctor (2019). *La religión del pueblo. De cuestionada a interpelante*, Santander: Sal Terrae.
8. SOSA, Arturo, *Preferencias apostólicas Universales de la Compañía de Jesús, 2019-2029*, Roma 19 de febrer 2019.
9. ELIADE, Mircea (1959). *Naissances mystiques*, París: Gallimard.
10. CODINA, Víctor i IRARRÁZVAL, Diego (1987). *Sacramentos de iniciación*, Madrid: Paulinas.
11. *Dios es amor*, núm. 1.
12. RAHNER, Karl (1966). «Espiritualidad antigua y nueva», *Escritos de teología*, VII, Madrid: Taurus, pàg. 25-26.
13. MORLANS I MOLINA, Xavier (2018). *Escletxes en el jo impermeable a Déu. La proposta cristiana en un món secular*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya.
14. Cfr. PAGOLA, José Antonio (2007). *Aproximación histórica*, Madrid: PPC.
15. Cfr. CODINA, Víctor (2017). *Sueños de un viejo teólogo*, Bilbao: Mensajero; J. GIL RIBAS (2018). *Cristians, tanmateix*, Lleida: Pagès.
16. CODINA, Víctor (2009). «La mistagogía ignaciana», *Revista Iberoamericana de Teología*, México, núm. 9, pàg. 7-26; MELLONI, Javier (2007), «Mistagogía», *Diccionario de Espiritualidad ignaciana*, Bilbao: Mensajero, pàg. 1247-1250.

QÜESTIONS PER A LA REFLEXIÓ

A Europa assistim a un veritable col·lapse de la fe cristiana. En poques dècades hem passat d'una societat europea d'arrels i cultura cristiana a una societat on el cristianisme és culturalment irrellevant i ha estat llençat al marge de la cultura. És un hivern eclesial europeu.

- Estàs d'acord amb l'afirmació «l'Església constitueix el major obstacle per a la fe».
- En aquest ambient: Creus que la fe té sentit per a tu?

En el món occidental europeu ha augmentat sobretot el nombre d'agnòstics i indiferents. Ja no es viu tant l'ateisme, dur, típic dels segles XIX i XX, del «Déu ha mort», sinó una manca d'interès per la transcendència, no interessa el que va més enllà de la vida quotidiana, del treball, els diners, el menjar, la salut, el consum, el sexe, el benestar i la seguretat d'una vellesa tranquil·la.

- Com creus que es pot presentar la fe a la cultura moderna? Hauràs llegit alguns punts conflictius que avui han de ser clarificats. Subratlla alguns que et semblin importants per al moment actual.
- Quines escletxes de la realitat ens obren al Misteri?
- Què és el que crema de la nostra cultura cristiana quan es crema Notre Dame?

Cristianisme i Justícia (Fundació Lluís Espinal) és un centre d'estudis creat a Barcelona l'any 1981. Agrupa un equip de voluntariat intel·lectual que té per objectiu promoure la reflexió social i teològica per contribuir a la transformació de les estructures socials i eclesials. Forma part de la xarxa de centres Fe-Cultura-Justícia d'Espanya i dels Centres Socials Europeus de la Companyia de Jesús.

Els **Quaderns Cristianisme i Justícia (CJ)** presenten reflexions dels seminaris de l'equip del centre i treballs dels seus membres i col·laboradors. Podeu descarregar-los a: www.cristianismejusticia.net/quaderns

Darrers títols:

212. J. TATAY, Creure en la sostenibilitat; 213. CRISTIANISME I JUSTÍCIA, Abraçades de vida; 214. J. CARRERA, Viure amb menys per a viure millor; 215. SEMINARI TEOLÒGIC DE CJ, Déu en temps líquids; 216. G. CASASNOVAS (ED.), Mercaderies fictícies; 217. G. BILBAO, I. SÁEZ, Per una (contra) cultura de la reconciliació; 218. V. CODINA, Ser cristià a Europa?

La **Col·lecció Virtual** està formada per quaderns que, per la seva extensió, format o estil, no hem editat en paper però que tenen el mateix rigor, sentit i missió que els **Quaderns Cristianisme i Justícia (CJ)**. Podeu descarregar-los a: www.cristianismejusticia.net/virtual

Darrers títols:

15. J. F. MÀRIA, R. XIFRÉ, Catalunya i Espanya: entre el reconeixement i la negociació; 16. DIVERSOS AUTORS, Soñamos la ciudad, la construimos juntos; 17. J. VITORIA, En las víctimas Déu reconcilia el món

N. 218
Abril del 2020

cjusticia

cjusticia

cristianismejusticia

CristianismeJusticia

La Fundació Lluís Espinal envia gratuïtament els quaderns CJ.

Si desitgeu rebre'ls, demaneu-los a:

Cristianisme i Justícia

Roger de Llúria, 13

08010 Barcelona

T. 93 317 23 38

info@fespinal.com

www.cristianismejusticia.net